

УДК 321.1 “1772/1918”  
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ РЕГІОН ЯК  
МУЛЬТИЕТНІЧНИЙ ЛАНДШАФТ  
(СПРОБА ВИСНОВКІВ ДЕСЯТИРІЧ-  
НОГО ДОСЛІДЖЕННЯ)

*І.С. Монолатій*

Прикарпатський національний університет  
імені Василя Стефаника

*У статті підсумовано специфіку між-етнічних взаємин в західноукраїнському регіоні, зокрема еволюцію оптимальних етнополітичних пропорцій і співвідношень у структурі державно-територіального устрою, а також забезпечення збалансованого впливу політичних партій і громадських організацій, формування національних ідей і політичних націй українців, поляків, євреїв, окремих імміграційних меншин, поглиблення культурної ідентичності у регіоні етнічного й конфесійного розмаїття.*

**Ключові слова:** західноукраїнський регіон, міжетнічна взаємодія, етнічні політичні актори.

Західноукраїнські землі являють собою унікальне порубіжжя з історично складною системою міжетнічних взаємин. Цю територію дещо припізнало, у порівнянні з національними історіографіями «сусідів», наприкінці ХХ ст. – упродовж цілого першого десятиліття ХХІ ст. вітчизняна соціогуманітаристика почала розуміти як хронотоп, де відбувалися інтерації між представниками різних етнічних й конфесійних спільнот, а характер міжетнічних взаємовідносин мав свої виразні особливості [1–5]. Відтак найхарактернішими поясненнями феномену взаємодії етнічних спільнот в західноукраїнському регіоні стали конструкти від назagal нейтральних «від контактів до співпраці» [6], «жити і давати жити іншим» [7], до контровесійно-прагматичних «(не)відомі сусіди» [10] і «разом, але майже окремо» [9].

Щоправда досі дослідники, зазвичай, розглядають специфіку міжетнічних взаємин у регіоні в узагальненому вигляді, не враховуючи специфіку етнополітичних та етнонаціональних процесів, їхнє інституційне наповнення. Зокрема це стосується соціокультурних та етнокультурних вимірів дихотомії «свій»/«чужий», виокремлення суб'єктів та визначення тенденцій західноукраїнської етнополітичної сфери, формулювання векторів взаємодії рівно- та різностатусних етнонаціональних спільнот, розгляду діалектики етнополітичних, етносоціальних та соціокультурних суперечностей та конфліктів, пошуку шляхів досягнення порозуміння між етнонаціональними спільнотами, а також вивченню специфіки сприйняття «іншостей» на груповому та індивідуальному рівнях.

Саме тому, на наш погляд, унеможливувалася екстраполяція достовірних й ґрунтовних висновків про особливості міжетнічної взаємодії в регіоні через історичну ретроспективу на сучасний стан міжетнічних взаємин в регіонах України із середнім (Чернівецька) і вищим від нього (Львівська, Івано-Франківська області) рівнем етнополітичної складності. Адже з'ясування глибинних причин ментальних особливостей тієї чи іншої регіональної спільноти, конкретизує загальний процес формування єдиного державного організму сучасної Української держави. Ґрунтовне дослідження феномену, який винесений у заголовок статті, передбачає історико-політологічне прочитання й розв'язання проблем територіальної консолідації, подолання регіонального відчуження та інерції історичної територіально-політичної роз'єднаності в рамках самої української етнічної нації; консолідацію української політичної нації; кристалізацію культурної ідентичності України; попередження й уникнення регіональних етноконфліктів [8; 10].

**Специфіка етнонаціональних процесів.** Наприкінці Пізнього Середньовіччя і початку Модерного часу в західноукраїнському регіоні всередині контактних зон активізувалися процеси, які привели до утворення нових міжетнічних об'єднань, відбулося переструктурування в системі міжетнічних взаємин, змінився характер міжетнічної взаємодії. Процеси модернізації в регіоні йшли повільно; суспільство зберігало риси традиціоналізму й архаїчності, а міжетнічні взаємини характеризувалися тяглістю і відносною стійкістю, адже були зумовлені успадкованою від передніх поколінь системою взаємодії етнічних груп, в якій кожен етнічний елемент займав свою нішу і виконував певні функції.

Найвизначнішим, вихідним, фактором стали геополітичні зміни в Центрально-Східній Європі. Розподіл земель колишньої Речі Посполитої наприкінці XVIII ст. привів до руйнування попередніх і встановлення нових державних кордонів. Усі подальші події та процеси були наслідком міжнародної політики щодо етнічних українських земель. Анексія західноукраїнського регіону Австрійською імперією привела до суттєвих змін у територіально-адміністративному устрої краю і змін в усіх сферах життєдіяльності.

Не можна недооцінювати такий фактор, як «спадщина минулого»: впродовж Пізнього Середньовіччя і Модерної доби в досліджуваному регіоні етнічні суперечності між українцями, євреями, поляками і німцями визначали етнопсихологічний клімат, хоча і носили латентний характер. Зокрема фаворитизм польської групи провокував приховану роздратованість дискримінованих етнічних спільнот, зокрема українців. Разом з цим існував такий «стримувальний» фактор, як традиції міжетнічних взаємин. Українці, євреї, поляки і німці в західноукраїнському регіоні мали багаторічний досвід спільного мир-

ного проживання в цій частині Центрально-Східної Європи, який ґрунтувався на історично складених звичаях і традиціях. З одного боку між етнічними спільнотами існувала певна дистанція, зумовлена взаємними стереотипами, різномірністю політичних культур, конфесійної належності і мови. З іншого боку між етнічними спільнотами проходила постійна взаємодія, яка базувалася на домінуванні тієї чи іншої групи в певних ділянках життєдіяльності, що зумовлювало необхідність підтримання стабільних міжетнічних відносин. Модифікація західноукраїнського суспільства в ці й подальші століття не привела до повного зникнення попередніх традицій, і система міжетнічних взаємин зберігала певну стійкість.

Упродовж досліджуваного історичного часу відбувалися значні кількісні та якісні зміни етнічного складу населення. Західноукраїнський регіон став зоною масових міграцій із Заходу на Схід і зі Сходу на Захід. Переміщення населення були стихійними, а також їх ініціювали органи державної влади. До цього слід додати і внутрішню міграцію – переважно з сільської місцевості в міста і містечка регіону. Самий факт міграції, незалежно від того, приводить вона до контактів представників однієї чи іншої групи або різних груп (з точки зору їхньої культури, етнічності, мови і релігії), слід розглядати як соціальну проблему, причому як проблему з потенціалом конфліктності. Як правило, потенційно конфліктними є взаємовідносини етнічних спільнот за такими ознаками, як «корінне – некорінне» населення, «більшість – меншість», «титульне – нетитульне» населення. Зміна суспільно-політичного режиму в західноукраїнському регіоні привела до руйнування тієї, що існувала до того часу, і створення нової соціальної та етнічної ієрархії.

**Етносоціальна структура населення.** Системотворчим елементом етнонаціо-

нальної структури населення регіону була українська етнонація. Саме вона виконувала функцію демографічної й етнічної основи західноукраїнських земель. Хоча за ознакою чисельності основних елементів вертикаль етнонаціональної структури галицько-буковинського суспільства певною мірою видозмінилася, загалом її конфігурація за цією ознакою виявила тенденцію до стійкості [табл. 1–3].

Лінії розмежування культурного поділу праці, як і економічна конкуренція між основними етнічними спільнотами і групами, були одними із чинників, які зумовлювали етносоціальні суперечності. Адже тодішній культурний поділ праці в Галичині й на Буковині та політика центру в розподілі економічних ресурсів створювали численні передумови для посилення міжетнічної напруги й конфронтації. Найсуттєвішим з них було протистояння за землю. Остання в реаліях аграрного за своїм еством регіону уособлювала найбільшу економічну цінність, призводила до загострення взаємин поляків з іншими етнічними меншинами. Характерні для XIX – початку XX ст. міжетнічне напруження, боротьба польської шляхти й українського села означили сутність польсько-української взаємодії в Галичині, а румунсько-української – на Буковині. Однак слід зауважити, що і трансформація традиційних ролей єврейського і неєврейського (християнського) населення створювала власні поля етнічного конфлікту. Інша особливість – відсутність розвинутого індустріального виробничого сектора на західноукраїнських землях визначала структуру всіх без винятку етнічних сегментів місцевого етносоціального організму. Культурний поділ праці призвів до усталення міжетнічної соціокультурної дистанції між містом і селом. Закономірне прагнення окремих етнонацій (українців, поляків, румунів) до оновлення власної соціальної структури призводило до бо-

ротьби за домінування в містах. Проте суттєвим тут було самоусунення українців від міста як такого, від урбанізації загалом. Досліджуваний соціум за своєю іманентною сутністю залишався традиціоналістським. Стимувальними, хоча не основними, факторами тут виступали інонаціональний характер міст (здебільшого – польсько-єврейського, почасти румунсько-німецького і т. д.) й відсутність у них розгалуженої індустріально-виробничої структури. Головна ж причина самозречення українців від повноцінної інтеграції в міста полягала в специфіці мислення традиційного суспільства. Саме в ньому однією з головних, визначальних цінностей виступала земля, з якою пов'язана багатотисячова практика передачі соціального досвіду. А що йшлося тут про т. зв. першість у виробництві і торгівлі, то це активізувало питання про етнічне обличчя спільнот і груп. Відмінності останніх в їхній соціальній структурі сприяли герметизації етнонацій у лоні власних інтересів. Наприклад, за умов домінування неефективних, майже архаїчних методів господарювання українці і євреї ставали такими собі бранцями власної соціальної структури. Тому їхні основні ролі в економічному житті визначалися соціально-професійною структурою, в якій українці асоціювалися з сільськогосподарським виробником, євреї – з фаховими заняттями, притаманними тодішньому міському укладові життя – ремеслом, торгівлею, вільними професіями, поляки/румуні – панівним становищем у місцевому самоврядуванні й управлінні західноукраїнських земель.

Таблиця 1

**Населення Галичини і Буковини за етнічністю та розмовною мовою у 1880–1910 рр. [9, с. 121]**

Коронний край	Рік	Німці	Чехи	Поляки	Українці	Словенці	Сербо-хорвати	Італійці	Румуни	Вірмени	Євреї	Разом
Галичина	1880	324336 (5,4)*	5541 (0,10)	3058400 (51,50)	2549707 (42,94)	96 0,00	14 0,00	91 0,00	276 0,00	-	-	<b>5938461 (100%)</b>
	1890	227600 (3,46)	5827 (0,09)	3509183 (53,34)	2835674 (43,10)	208 0,00	2 0,00	58 0,00	283 0,00	-	-	<b>6578835 (100%)</b>
	1900	211752 (2,90)	9014 (0,12)	3988702 (54,75)	3074449 (42,20)	127 0,00	28 0,00	123 0,00	508 0,01	-	-	<b>7284703 (100%)</b>
	1910	90114 (1,13)	8718 (0,11)	4672500 (58,55)	3208092 (40,20)	144 0,00	44 0,00	21 0,00	740 0,01	104 0,00	-	<b>7980477 (100%)</b>
Буковина	1880	108820 (19,14)	1738 (0,31)	18251 (3,21)	239690 (42,16)	38 0,01	-	24 0,00	190005 (33,43)	9887 (1,74)	-	<b>568453 (100%)</b>
	1890	133501 (20,78)	536 (0,08)	23604 (3,67)	268367 (41,77)	28 0,00	1 0,00	18 0,00	208301 (32,42)	8139 (1,27)	-	<b>642495 (100%)</b>
	1900	159486 (22,04)	596 (0,08)	26857 (3,71)	297798 (41,16)	108 0,01	6 0,00	119 0,02	229018 (31,65)	9516 (1,31)	-	<b>723504 (100%)</b>
	1910	168851 (21,24)	1005 (0,13)	36210 (4,55)	305101 (38,38)	80 0,01	1 0,00	36 0,00	273254 (34,37)	10391 (1,31)	-	<b>794929 (100%)</b>

\* у дужках – відсотки

Таблиця 2

**Етноконфесійний поділ Галичини за розмовними мовами в 1910 р. [9, с. 459]**

мова \ конфесія	римо-і вірмено католики	греко-католики	греко-і вірмено православні	євангелісти (а)	їудеї	інші та безконфесійні (б)	Разом
Німецька	36623 (1,0)	596 (0,01)	93 (3,2)	27129 (72,0)	25631 (2,9)	58 (8,7)	<b>90130</b>
Польська	3618145 (97)	235328 (6,9)	196 (6,9)	7854 (20,8)	808327 (92,7)	317 (47,8)	<b>4670167</b>
Українська	42822 (1,1)	3141029 (93,0)	1580 (55,6)	834 (2,2)	21513 (2,5)	247 (37,2)	<b>3208025</b>
Румунська	-	-	-	-	-	-	-
Угорська	-	-	-	-	-	-	-
Інші	8207 (0,2)	496 (0,01)	678 (23,8)	216 (0,6)	168 (0,02)	6 (0,9)	<b>9771</b>
Іноземні	26493 (0,7)	1784 (0,05)	294 (10,4)	1660 (4,4)	16165 (1,8)	35 (5,3)	<b>46431</b>
<b>Разом</b>	<b>3732290 (100)</b>	<b>3379233 (100)</b>	<b>2841 (100)</b>	<b>37693 (100)</b>	<b>871804 (100)</b>	<b>663 (100)</b>	<b>8024524</b>

Пояснення: \* у дужках – відсотки

(а) вірні Євангеліської церкви Авгсбурзького і Гельвецького віровизнання, гуттерці, англікани, меноніти й унітарії; (б) старокатолики, ліповани, мусульмани та інші.

Таблиця 3

**Етноконфесійний поділ Буковини  
за розмовними мовами в 1910 р. [9, с. 459]**

конфесія \ мова	римо- і вірмено- католики	греко-католики	греко- і вірмено- православні	євангелісти (а)	їудеї	інші та безконфесійні (б)	Разом
Німецька	50009 (50,5)*	954 (3,6)	2490 (0,45)	19475 (95,0)	95706 (93,0)	145 (4,4)	<b>168779</b>
Польська	32506 (32,8)	1689 (6,5)	724 (0,1)	98 (0,5)	1177 (1,1)	23 (0,7)	<b>36217</b>
Українська	3703 (3,7)	21508 (82,1)	274758 (50,1)	112 (0,5)	2102 (2,0)	3039 (91,6)	<b>305222</b>
Румунська	1124 (1,1)	1824 (7,0)	268992 (49,08)	176 (0,8)	1024 (1,0)	76 (2,3)	<b>273216</b>
Угорська	9956 (10,0)	9 (0,03)	24 (0,004)	378 (1,8)	22 (0,02)	-	<b>10389</b>
Інші	951 (1,0)	11 (0,04)	102 (0,02)	18 (0,08)	40 (0,04)	-	<b>1122</b>
Іноземні	886 (0,9)	183 (0,7)	996 (0,2)	260 (1,3)	2 854 (2,8)	33 (1,0)	<b>5212</b>
<b>Разом</b>	<b>99135 (100)</b>	<b>26178 (100)</b>	<b>548086 (100)</b>	<b>20517 (100)</b>	<b>102925 (100)</b>	<b>3316 (100)</b>	<b>800157</b>

Пояснення: \* у дужках – відсотки

(а) вірні Євангельської церкви Авгсбурзького і Гельвецького віровизнання, гуттерці, англікани, меноніти й унітарії; (б) старокатолики, ліповани, мусульмани та інші.

Формування етносоціальних груп в досліджуваному хронотопі – тривалий процес, який змінюється залежно від суспільно-політичної ситуації та пов'язаний з формуванням і закріпленням у середовищі етнонаціональних спільнот майнової нерівності та соціальних функцій. Зокрема етнічні відмінності зазвичай збігалися із соціальними. Хоча в обох досліджуваних австрійських провінціях, Галичині і Буковині загалом, а в кожній місцевості зокрема, співвідношення між різними соціальними та етнічними групами складалося по-своєму. Звичні на той час лінії соціального розмежування між містом і селом певним чином коригувало існування протидійного трикутника: поліетнічних міст (передусім, з польсько-єврейським населенням), християнського (зазвичай з

переважно українською людністю) села та єврейського штетла.

В Галичині населення краю становили дві більші, які конкурували між собою, групи – поляки й українці, а на Буковині такими були румуни і українці. Третім, фактичним, фігурантом тут завжди була єврейська меншість. Якщо в Галичині поміщики майже без винятку були поляки, селяни – переважно українці, то на Буковині цей поділ хоча й не був абсолютним, проте першими були румуни й поляки, а другими в основному українці й румуни. Між тими і тими в Галичині й на Буковині посередниками були євреї. Їхні виняткові ролі – корчмарі, торгівці та орендарі. До протидійного етнічного трикутника (українці – поляки – євреї) додавалися фігури німецького/німецькомовного та

румунського чиновників (відповідно в Галичині й на Буковині), ролі яких в етносоціальному укладі були також принципово відмінні. Якщо ж брати до уваги досліджуваний хронотоп, то більшість населення тут становили мешканці сіл, які переважно були українцями. Тривалий час про них говорили не інакше як про народ «хлопів і попів». Тільки в останні десятиліття XIX ст. ситуація почала змінюватися – з появою світської інтелігенції. Окрему нішу в етносоціальному організмі регіону займала дрібна шляхта, яка ідентифікувала себе головним чином з українським населенням, однак унаслідок герметизації у власному нобілітованому середовищі залишалася по суті відірваною від ширшої української спільноти. Інший контекст – у межах регіону українці становили лише невелику частину міського населення, адже пересічно лише кожен десятий українець західноукраїнських земель (зокрема й Закарпаття) був міським мешканцем, тоді як серед поляків та євреїв аналогічні показники були суттєво вищі. За тодішніх обставин та відповідно до ролі міста в житті суспільства Модерної доби це означало, що українська спільнота практично була позбавлена контролю не тільки над державною владою та управлінням, органами провінційного і міського самоврядування, але й над промисловим виробництвом, соціальною інфраструктурою, новітніми засобами комунікації тощо. Українці залишалися найчисельнішою етнічною групою, але за впливом на суспільні й соціально-економічні процеси поступалися полякам, румунам, німцям і євреям. Нерозвинена соціальна та професійна структура етнічної більшості була одним із наслідків тривалого пригнобленого і бездержавного становища. Неприятливими для галицьких і буковинських українців були такі чинники, як масова трудова еміграція, тяжке соціально-економічне становище і висока смертність, цілеспрямована денационалізація та коло-

нізація західноукраїнських теренів. Упродовж досліджуваного періоду спостерігалося поступове зменшення питомої ваги українського населення.

Серед соціальних верств міського населення західноукраїнських земель значну частку становили поляки, які були ремісниками, купцями, робітниками, представниками вільних професій і чиновниками. Подібні ролі виконували міщани-румуни на Буковині. А от більшість євреїв залишалася передусім міською біднотою, навіть займаючись торгівлею чи ремеслом. Їхню суспільну верхівку становили сім'ї рабинів серед правовірних іудеїв та цадиків серед хасидів, а соціальні низи – бідне, упосліджене в соціальному і правовому відношенні населення. Нові ролі – землевласників, підприємців, представників вільних професій пробували багатші й освічені євреї. Їх значна частина асимілювалася в місцеве німецьке або польське середовище, набагато рідше – в українське.

Виразна специфіка етносоціального розвитку регіону знайшла відбиток в усталених стереотипах масової свідомості, коли селянин асоціювався з українцем, землевласник – з поляком або/чи румуном, торговець – з євреєм. Поступова асиміляція українцями представників інших національностей була помітною для сучасників і відбувалася «знизу», передусім у сільських громадах, де незаперечною була чисельна перевага українців і домінувала багата на традиції українська народна культура. Натомість «згори» йшов процес асиміляції, що захоплював частину української суспільної верхівки (шляхту, інтелігенцію, духовництво, міщан).

**Соціокультурна дихотомія «свій» / «чужий».** Міжетнічна соціокультурна дистанція, як і зумовлена культурними ресурсами спільнот світоглядна, соціокультурна дихотомія «свій – чужий» були тими факторами, які зумовили етнічний принцип політичної структуризації населення західноукраїнського регіону. У

багатовіковому співіснуванні унікальної семіотичної опозиції «свій – чужий» знайшли відображення і етноконфесійна проблематика, і суспільна противага, і культурні взаємовпливи, і «міфологія сусідства», які в багатьох випадках спиралися на стереотипи у сприйнятті «чужого». Внаслідок цього міжнаціональні відносини на західноукраїнських землях не були однозначними і такими, які можна було б «вписати» в один шаблон. Тут мали місце прояви всіх типів цих відносин: дружніх, нейтральних, нерівних, неприязних. Їхня амплітуда коливалася між полюсами доброзичливості, толерантності, співпраці, передусім економічної, міжкультурного діалогу та ізоляціонізму, нетерпимості, підозри, відчуження і навіть ворожості. Тут співіснували і взаємодіяли релігії (християнство: римо-, вірмено- і греко-католицизм, православ'я, протестантизм; юдаїзм), етноси (українці, поляки, румуни, молдавани, німці, вірмени, росіяни, євреї та ін.), носії принципово відмінних цивілізацій (візантійської, латинської, близькосхідної). Досліджувана територія являла собою переплетіння культур основних етнонацій – шляхетської польської, боярської румунської, а також традиційних – української й єврейської. Однак найрельєфнішими були християнська та юдейська традиції. Відповідно межа між ними була найконтрастнішою. Проте соціокультурний ізоляціонізм, взаємне дистанціювання хоча й мали місце, але не були абсолютними.

Найвагомішу роль у функціонуванні дихотомії «свій» – «чужий» відіграла релігія, оскільки для основної частини групи вона була значною частиною повсякденного життя як у містах, так і в селах західноукраїнського регіону. Дихотомія міста і села ускладнювалася етнічною і конфесійною конфронтацією. Просторовий образ міста залишався ключовим для семантичного маркування міського простору як «чужого». У той же час міські споруди чи

ландшафтні межі, які забезпечували замкнутість міського простору, виховували «ідеального городянина», для якого опозиція усередині/зовні була б осмислена не тільки у власному будинку/зовні, а і в місті/за містом. У цьому ракурсі важливими домінантами просторової структури міста чи містечка, які визначали його силует, були сакральні споруди (церкви, костьоли, кірхи, синагоги) та їх релігійна символіка. З одного боку, останні відмежовували світ «ми» від «вони» і були факторами об'єктивної дихотомії. За іншого боку, такі катализатори (знаки і символи) визначали «тональність», характер сприйняття «чужих», які функціонували поруч. Функціональність дихотомії «свій» – «чужий» була взаємопов'язаним комплексом релігійних символів, простору мови повсякденного спілкування, а також рефлексивних уявлень окремої особи або певної групи осіб. Із загального контексту їх виокремлювали релігійні, етнічні, соціальні чи інші ознаки. Істотним чинником опозиції «свій – чужий» була територія – середовище взаємодії етнонаціональних спільнот і полігон відчайдушної боротьби за дефіцитні ресурси (передусім землю). Це вочевидь призводило до подальшого процесу групового незадоволення – кореляційного фактора взаємодії «своїх» і «чужих». Соціокультурні й етнокультурні виміри дихотомії «свій» – «чужий» в регіоні визначалися тією суттєвою обставиною, що в модерному часі, який характеризується суттєвими інноваціями в різних сферах суспільного життя, поступово формувався новий ідентид – етнічний, який поволі виборював право на існування поруч із релігійним.

**Західноукраїнська етнополітична сфера: суб'єкти і тенденції.** У досліджуваному хронотопі безпосередніми суб'єктами політичного процесу були політичні партії, структуровані за етнічним принципом. Артикуляція конкретними політичними акторами «ми»-інтересів

назовні сприяла політичній соціалізації етнофорів, які за посередництва партій здійснювали заходи, спрямовані на реалізацію етнотрупових інтересів. Ідеологія партій, які діяли на західноукраїнських землях, і утворилися на основі етнічної ідентичності, відображала інтереси членів конкретної групи. Примат політичної культури, в якій визначальним концептом повсякчас виступали власні інтереси, – готовність задовольнити їх коштом «чужих», як і численні об'єктивні причини для між-етнічних антагонізмів призвели до такої етнополітичної ситуації, в якій політичні актори різних етнічних спільнот уособлювали здебільшого інституціоналізовані сили, які конкурували/конфліктували. Незважаючи на розбіжності в ідеологіях, наявність у середовищі кожної з спільнот усього спектра сил, етнічні партії виявляли однак стабільність у категоричності вимог стосовно відродження власних держав. Багатоаспектність їхніх вимог суттєво коригувалася наявністю соціальної бази політичних акторів, варіативністю сповідуваних етнофорами суспільних цінностей. Зокрема, тут превалювали консервативний світогляд або різні шляхи суспільного поступу та засоби його досягнення. Вони виявилися в ході модифікації політичної системи Австро-Угорщини і, зокрема, у створенні ефективної на той час системи управління етнополітичними процесами.

Найважливішу роль в етнополітичній мобілізації спільнот Галичини і Буковини відігравав ідеологічний фактор. Практично всі об'єднання етнічних меншин (національні товариства, політичні партії) створили певну ідеологію, яка скріплювала їх групову солідарність. Ідеологічний чинник виступав доволі сильним фактором, який стимулював до об'єднання та подальших дій. Одним із критеріїв етнополітичної мобілізації виступав політичний інтерес. Особливу роль за умов політичної мобілізації меншин, як і загалом

інших груп, відігравали такі фактори, як «мотив небезпеки» і т. зв. принцип справедливості. Саме ці чинники були чи не найефективнішими за умов етнополітичної мобілізації, а тому етнічні партії досліджуваного хронотопу часто застосовували їх як політичні гасла. Не менш важливу роль у процесі етнополітичної мобілізації спільнот відігравали такі категорії, як авторитетність партії чи національного товариства, які представляли ту чи іншу національну меншину, наявність впливових етнічних лідерів. Це було пов'язано з рівнем національної самосвідомості групи, її етнічною культурою, усвідомленням проблем етнічного розвитку і шляхів їх розв'язання, ступенем вираження етнічної самобутності, наявністю такого важливого фактора консолідації, як етнічне лідерство.

Фактор етнополітичної мобілізації засвідчив, що ідеологічні й організаційні впливи політичних партій, які діяли на західноукраїнських теренах у транзитивний період, виступали механізмом конвертування влади рівно- та різностатусних етнополітичних спільнот у мобілізаційний вплив на партійну масу – члена етнічної партії, прибічника партії, а відтак і потенційного виборця. Отже проходив процес етнополітичної мобілізації, через який політики або/чи активісти організовували та згуртовували потенційних виборців на підтримку кандидата або/чи програми політичної партії. Еволюція стратегій інтеракціонізму груп досліджуваного хронотопу відповідала трьом рівням етнополітичних процесів національних меншин: латентному, організаційному та політичному. На першому з них меншини тільки формально заявили про своє існування, тому цей рівень характеризувався швидкою асиміляцією і розпорошеністю національних меншин. Активними учасниками внутрішньодержавних політичних процесів етнополітичні спільноти ставали на другому рівні. Пізніше вони дійшли до

третього – політичного рівня. Він характерний створенням власних політичних рухів і партій, які брали участь у виборах різних рівнів (до крайових сеймів) і в політичному житті держави (рейхсрату).

Спільність артикульованих політичними акторами українців і поляків завдань (зокрема етнополітичний ренесанс) простежується вже на початку модернізаційного проекту Габсбургів. Наступальну політику щодо «чужих» вели передусім поляки в Галичині та вслід за ними румуни на Буковині. У стратегіях інтеракціонізму груп єврейського і німецького населення досліджуваного хронотопу ми відзначаємо тактику, скеровану на захист «своїх» – етнотрупових інтересів та співіснування з іншими, часто відмінними в релігійному плані спільнотами (українці, євреї). Загалом етнополітична мобілізація етнічних меншин досліджуваного хронотопу забезпечила їм перетворення на етнонації. Однак зауважмо, що внаслідок цього етнічним меншинам не так часто вдавалося діяти як монолітним формаціям. Часто об'єднання в потужніші структури супроводжувалися боротьбою за лідерство в новоствореній організації між представниками різних політичних партій (наприклад, буковинських німців). І насамкінець зазначмо: етнополітична мобілізація перетворила етнічні групи досліджуваних теренів на потенційних політичних акторів. У західноукраїнському регіоні транзитивного часу фактор етнополітичної мобілізації виступав певною альтернативою асиміляції з титульними націями і подекуди виражався налагодженням тісних комунікацій, проведенням спільних заходів та акцій, висловленням своєї активної позиції щодо тих чи інших політичних рішень центру. Етнічна мобілізація й активна участь у суспільно-політичних процесах засвідчили й те, що в умовах транзитного суспільства етнічні суб'єкти досліджуваного хронотопу стали помітними гравцями на політичній шахівниці.

Суб'єкти і тенденції етнополітичної сфери визначалися етнонаціональною політикою Австрійської держави, яка інституціоналізувалася на західноукраїнських землях, а також артикульованими партіями етнотруповими інтересами та стратегіями їх захисту. Пріоритети етнонаціональної політики Габсбургів у досліджуваному хронотопі були наслідком інституціоналізації держави в результаті досягнення максимальних завдань етнічних рухів, а також притаманних державі внутрішніх функцій. Стратегія Австро-Угорщини в етнополітичній царині головним чином зумовлювалася двома факторами: етнотдемодграфічним та обраною етнополітичною моделлю її розвитку, яка передбачала гармонізацію взаємин держави й етнічних меншин. Ініціативи правлячої династії та урядів Дунайської монархії у сфері етнонаціональної політики, в основі своєї етноплуральної, виявилися в такій тріаді: забезпеченні державного суверенітету, збереженні територіальної цілісності та досягнення стабільного функціонування політичної системи. Проте з огляду на розбіжності в сприйнятті держави «своїми» й «чужими» засобом для реалізації цих цілей стала легітимація влади. Одним із додаткових засобів останньої і посилення держави загалом став курс офіційного Відня на збереження багатокультурності, в якому вбачався гарант толерантного співіснування етнонаціональних спільнот. Дії центральної влади у сфері етнонаціональних відносин загалом свідчили про готовність створення оптимальних умов для збереження культурних ресурсів етнічних меншин та відмови/застосування стосунків міжетнічної субординації.

Зусилля влади, спрямовані на створення наднаціональної політичної політичної нації, призвели до того, що в досліджуваній етнополітичній сфері формувалися/функціонували групи-конкурентки, репрезентовані політичними акторами, які залежно від статусу етнічних суб'єктів

відігравали амбівалентну роль. Ті, що по-стали в середовищі титульного етносу, обстоювали інтереси держави, інші ж, які об'єднували етнофорів із числа етнічних меншин – захищалися від їхнього диктату. Передумовою успішного захисту своїх інтересів були імпульси до політизації т. зв. скривджених етнічностей. Здебільшого захисний характер носили відповіді етнічних меншин на неприховану упередженість з боку представників регіональної влади і створення державою вертикальної системи міжетнічних відносин. Водночас вони виступали й як ті суб'єкти, діяльність яких характеризувалася наступальністю щодо інших етнічних спільнот, однак не щодо нації-держави. Це призвело, з одного боку, до наступу держави, титульного етносу на права й групові інтереси етнічних меншин, а з іншого – до зіткнення інтересів рівно- та різностатусних спільнот.

**Вектори взаємодії рівно- та різностатусних етнонаціональних спільнот.** Визначальний фактор, що вплинув на характер етнополітичної поведінки груп під час еволюції ідентитів, – наявність/відсутність їх претензій на здобуття дефіцитних ресурсів, зокрема – влади. Політична поведінка етнофорів з числа етнонацій позначена амплітудою коливань від активної участі в етнічних рухах чи навпаки, протиставлення новій владі, чи інертного споглядання за інституціоналізацією на західноукраїнських землях етнополітичного організму. Для дисперсних етнічних меншин, які демонстрували здебільшого інтеграційну етнополітичну поведінку, досліджувана доба стала часовим простором для адаптації в нових суспільно-політичних реаліях. Тому характер етноповедінки за критерієм домінуючих на груповому рівні тенденцій визначався переважними формами реакції-відповіді етнонаціональних спільнот на зовнішні щодо них виклики з метою охорони групових інтересів і цінностей.

Відмінності в домінантах етноповедінки суб'єктів міжетнічної взаємодії – наслідок різних цілей, які в умовах політизації етнічностей намагалися реалізувати етноареальні й дисперсні спільноти. Точки перетину у вимогах етнічних меншин – домагання запровадження автономії в її територіальному та національно-культурному варіантах, громадянського рівноправ'я і т. д.

Етнополітична поведінка підпорядкованих груп засвідчила наявність двох основних платформ, на яких вони могли досягти компромісу, – це співпраця в розбудові держави й протиставлення їй. Остання виявилася неприйнятною для всіх етнонаціональних спільнот західноукраїнських земель, особливо для євреїв та німців. Задля здобуття паритетних з нацією-державою прав усі без винятку етнічні меншини домагалися створення оптимальних умов для збереження власних культурних ресурсів. Це визначає головний критерій в їхньому баченні умов компромісу різностатусних етнонаціональних спільнот – інтеграцію в державу на правах рівноправних суб'єктів політичної нації. Водночас відсутність спільних масштабних кампаній етнічних меншин, спрямованих на їхню інтеграцію в етнополітичний організм Габсбурзької монархії на правах його рівноправних суб'єктів, взаємної підтримки в цьому процесі, свідчить, що їхня співпраця була ситуативною й не визначала домінуючої тенденції у дво- чи багатосторонній взаємодії.

Характер інтераціоналізму рівностатусних етнонаціональних спільнот коригувався фактором розбіжностей інтересів українців та імміграційних меншин, їхніх взаємних реакцій на спроби одного із суб'єктів міжетнічної взаємодії досягти цілей, які суперечать інтересам інших підпорядкованих груп, а також (не)готовності останніх чи їхніх представників захищати «вони»-інтереси. Значущим було й політичне позиціонування дисперсних

спільнот, яке зумовлювало характер реакції автохтонної етнічної більшості західноукраїнських земель.

Реалізації чи усталенню співпраці рівностатусних груп перешкождали об'єктивні та суб'єктивні причини. З-поміж комплексу перших – природне превалювання в етногруповій свідомості «ми»-інтересів, а як наслідок – неготовність більшості етнофорів-«своїх» здійснювати поступки на користь «чужих», перманентність патових для дисперсних етнічних меншин ситуацій вибору, коли їхньої лояльності щодо себе одночасно домагалися як поляки, так і українці. Серед суб'єктивних причин – відсутність агрегованої етнічними політичними акторами платформи комплексного врегулювання їхніх проблем, політичної волі імміграційних спільнот щодо підтримки справедливих вимог етнічної більшості регіону і тієї політичної культури, яка б враховувала наслідки двостороннього партнерства для третьої сторони.

Важливий елемент, який гальванізував ціннісні суперечності між різностатусними етнонаціональними спільнотами, – мова. Намагання підпорядкованих груп захистити цей вагомий культурний ресурс стали одним з каталізаторів їхньої етнополітичної мобілізації. Така тенденція яскраво відобразилася в боротьбі етнічних меншин за школу з рідними для них мовами навчання й тими суспільними цінностями, які б відповідали їхнім «ми»-інтересам. Вона доповнилася вимогами збільшити кількість закладів освіти, що фінансувалися б з державного бюджету, розширити можливості етнічних меншин у здобутті середньої, професійної та вищої освіти.

Конкуренція етнонаціоналізмів, що виникла внаслідок захисту етнічними меншинами своїх культурних ресурсів – намагань зберегти простір соціокультурної дистанції, з одного боку, та спроб влади зруйнувати її шляхом нав'язування

«чужим» «ми»-цінностей, з другого, визначила латентну сутність ціннісних суперечностей і конфліктів між різнопорядковими етнічними суб'єктами.

**Діалектика етнополітичних, етносоціальних та соціокультурних суперечностей та конфліктів.** Суперечності й конфлікти – домінуючі тенденції міжгрупових інтеракцій у досліджуваному регіоні. А що конкуренція рівно- та рівностатусних етнонаціональних спільнот дає підстави для виокремлення в модернізаційній концепції етнічних конфліктів їх протомодернізаційного варіанту, в етнополітичній – семіотичного, то демаркаційні «кордони» чітко виражених структурних розмежувань конструювалися такими причинами. По-перше, статусно-рольовою диференціацією, яка формувалася/коригувалася безпосередньо під час тривання етнополітичного конфлікту. По-друге, усвідомленням різностатусними групами різниць у перспективі реалізації своїх ціннісних можливостей. По-третє, політичною ідентифікацією етнофорів на засадах етнічності.

Антологія виникнення міжетнічних суперечностей і конфліктів засвідчує їх контроверсійну природу, а також засвідчує розширення учасників міжетнічної конкуренції від дво- до тристороннього формату, участь у ній як рівно-, так і рівностатусних спільнот, поліпредметність їхніх суперечностей. Особливості етнополітичних суперечностей виказують протестний характер реакції національних меншин на дії влади, а отже і їхню мобілізацію задля врегулювання проблем на прийнятних для них засадах. Такі суперечності виникали внаслідок конкуренції ідеологій «своїх» і «чужих», прагнення етнічної більшості регіону до етнополітичного ренесансу. Протиборство етнонацій за дефіцитний ресурс влади, зокрема українців і поляків – свідчення функціональності фактору контролю над територією як каталізатора міжетнічних суперечностей.

А от етносоціальні та етнокультурні конфлікти були, переважно, результатом, з одного боку, безпосередньої стратегії влади й партій нації-держави в сфері етнонаціональних відносин, з другого – стратегій і тактики етнічних політичних акторів. Емпірика етноконфліктної взаємодії на західноукраїнських землях дає підстави для виокремлення у якості варіативності вирішення міжетнічних суперечностей і конфліктів їх особливих варіантів – т.зв. «ірландської» (страйків і бойкоту) та «російської» (етнічного тероризму) моделей.

Ми вважаємо етносоціальні суперечності й конфлікти результатом протидіючого процесу, в якому етнічні меншини конкурували з рівно- та різностатусними спільнотами з метою захисту своїх групових інтересів, їхньої участі в перерозподілі основного економічного ресурсу досліджуваного хронотопу – т.зв. «битві за землю». Оскільки конкуренція етнонаціональних спільнот відбувалася в реаліях патріархальної економічної структури регіону, то й детермінувалася вона намаганнями нації-держави й етнонаціональних спільнот посилити свої етнічні сектори у торгівлі й виробництві. Зокрема українці трактували інтеграцію в ремісництво й сферу сфери послуг імперативом для подолання їх соціальної неструктурованості, а поляки – посилити свої соціально-економічні позиції у контексті міжетнічної конкуренції з євреями. Боротьба з ними, враховуючи застосовані методи, призвела до еволюції міжетнічної конфронтації в актуалізований українсько-єврейський етносоціальний конфлікт, особливо у західноукраїнських селах. Тут він відбувався як боротьба українців з шинкарством, єврейською торгівлею, спроби витіснення з ринку праці євреїв-ремісників. Джерелом загострення міжетнічних стосунків і поглиблення напруги між етнонаціональними спільнотами загалом стала й діяльність організацій етнічного бізнесу, зокрема кооперативів. Діяльність останніх

та номіновані їхніми лідерами завдання з врегулювання значимих для груп проблем у бажаній для них конфігурації стали важливими складовими елементами (етно)націоналізмів.

Результат конкуренції останніх – ціннісні суперечності і конфлікти між різнопорядковими суб'єктами міжетнічного інтераціоналізму. Вони виникали внаслідок бажання реалізувати стратегію «єдності в різноманітності», з одного боку, і захисту етнонаціональними спільнотами своїх культурних ресурсів, намагань зберегти простір соціокультурної дистанції, з другого.

**Шляхи досягнення порозуміння між етнонаціональними спільнотами.** Співіснування етнонацій у досліджуваному хронотопі зумовило природність «безликого соціального порядку» – «нейтрального» модуля їх співбуття. Він виникав унаслідок самоізоляції етнічностей, а також сталих й активних контактів з «чужими». Водночас поява контактів поміж «своїми» і «чужими» чи їх активізація призводили до аберації нейтральних стосунків на нову якість. «Нижній» рівень міжгрупового інтераціоналізму фокусував моделювання «нейтральних» взаємин як на рівні рівно-, так і різностатусних етнонаціональних спільнот. А що відсутність оцінок не надавала проаналізованим ситуаціям позитиву, то беземоційний стан був апріорною констатацією «пасивного», не досягнутого внаслідок ініціатив сторін позитиву. «Насичення» образів «чужих» провіщало не так імовірність виникнення їх варіацій із знаком плюс, як навпаки, враховуючи традиційні аутгрупові докори, надавало їм негативного забарвлення.

На наш погляд, у більшості випадків конструктивним компонентом міжетнічних взаємин на західноукраїнських землях залишалася етнічна толерантність. Незважаючи на відмінності, інколи дуже суттєві, в ціннісно-нормативних установках груп, в етнополітичній поведінці та

етнокультурній традиції, існували більш-менш спільні уявлення про етнічні толерантність, терпимість і згоду. Тому саме толерантність та інтолерантність повною мірою відігравали тут визначальну роль у практиці насилля і ненасилля, у динаміці інтеграційних і дезінтеграційних процесів. Оскільки в низці випадків тогочасне поліетнічне суспільство досліджуваного регіону наштовхувалося на радикальні тенденції, підґрунтям яких були не тільки нетерпимість, але й неприйняття «іншості», то результатом цього були деструктивні міжетнічні взаємини і, як наслідок, конфлікти. Адже в політичній площині статусні можливості етнічностей зумовлювали виникнення інституціоналізованих форм етнічної політики влади/нації-держави, які реалізовували політичні актори і надавали гарантії, що етнічні інтереси будуть враховані під час винесення ухвал. Іншим проявом етнополітики в досліджуваному регіоні було й зростання контрмобілізації членів титульних груп проти несправедливого, на їхню думку, забезпечення етнічних меншин політичними і громадянськими свободами. Тому природа міжетнічних компромісів пов'язана з проблемою взаємодії «своїх» і «чужих», а отже, міжетнічне порозуміння/замирення передбачало особливий варіант позиціонування себе в діалозі етнічних груп, специфічний «рецепт» ставлення до «сусідів» чи «гостей». Адже проблеми міжетнічних відносин, з якими зіткнулися «іншості» західноукраїнських земель, винесли на порядок денний питання про необхідність пошуку ненасильницьких шляхів і способів взаємодії етнонаціональних спільнот. В основі офіційного концепту нації-держави лежала ідея інтеграції різних груп і культур, яка б дозволяла одночасно зберігати особливості суб'єктів етнополітичної сфери, з одного боку, і забезпечувати їх взаємодію і взаємозбагачення на підставі рівноправного діалогу, з другого. А тому і як теорію, і як етнополітичну практику,

що ґрунтувалися на принципах міжетнічної толерантності груп, влада/нація-держава регулювали конфліктну взаємодію в поліетнічному суспільстві, перетворюючи міжетнічні суперечності на компроміси етнічних меншин.

В умовах політизації етнічностей, інтенсивної міжетнічної взаємодії і досить високого рівня конкуренції за дефіцитні ресурси етнічні групи та їхні лідери виступали з вимогами/пропозиціями зберегти власні етнокультурні традиції. У цих реаліях і виникла необхідність оптимізації міжкультурної взаємодії та адаптації до умов/правил поліетнічного суспільства. А що «залучення іншого» відбувалося з використанням моделей сепарації (етноцентристських способів взаємодії) або інтеграції (етнорелятивістських засобів), то культура міжетнічної взаємодії на західноукраїнських землях у досліджуваній період прочитується в контексті співпраці «своїх» і «чужих», врегулювання їхніх суперечностей на індивідуальному та груповому рівнях.

**Специфіка сприйняття «іншостей» на груповому та індивідуальному рівнях.** Культура досліджуваного регіону була наслідком дії різних чинників, які, навзаєм впливаючи один на одного, співтворили культуру взаємодії «іншостей». Відповідно західноукраїнські землі – той суспільний простір, де етнічні культури зустрічалися, зударялися та взаємно перепліталися, часто в асиметричних стосунках підпорядкування й домінації. Для західноукраїнського регіону визначальним є розмежування культури міжетнічної взаємодії, закономірності якої простежуються на прикладах діяльності – толерантної чи упередженої – етнополітичних акторів стосовно «чужих». Показовими були груповий та індивідуальний рівні співіснування етнонаціональних спільнот, які ми визначаємо як архетипи мислення «чужих» у фокусі масової й елітарної політичних культур. Загалом політична культура

міжетнічного інтераціоналізму як сукупність етнополітичних орієнтацій забезпечувала взаємодію соціальних відносин, культурних норм і стереотипів, а також політичних процесів. У більшості проаналізованих сюжетів культуру міжетнічної взаємодії визначала тріада типів політичної культури: когнітивні, афективні й оцінні орієнтації. Культурна взаємодія різних типів культур певною мірою перетворювала «своє» на «чуже», не втрачаючи первинної своєрідності. Міжкультурна комунікація на західноукраїнських землях у досліджуваній період призводила до відкриття «особистісного» в «чужому», наближення «чужого». А що комунікативна успішність діалогу культур та етнічних спільнот значною мірою визначалася тим, як реалізуються ресурси толерантності, то розширення «простору толерантності», зближення ціннісних принципів різних культур/релігій були неодмінною передумовою розвитку ефективних форм інтеграції. Щоправда, проти «чужих» як носіїв «чужинності» в тогочасному соціумі укорінювалися упередження і стереотипні уявлення, які перетворювалися на норми суспільної поведінки, відокремлювали етнічні групи одну від одної, не сприяли зміні світоглядно-ціннісних позицій та поглядів.

У більшості випадків етноплуральний курс держави презентував діалогову культуру взаємодії «іншостей», застосування неконфронтаційної політичної культури при одночасному самостійному захисті етнічними політичними акторами групових інтересів легітимними засобами. А що сповідувані суб'єктами міжетнічної взаємодії цінності й установки орієнтували їх на збереження тодішньої етнополітичної сфери, то усталена толерантність представляла переконання «чужих» щодо цілей етнофорів та окремих груп, а вартості, які їх розділяли, могли за певних обставин призводити до взаємної відчуженості, взаємо(не)розуміння, ворожості.

Оскільки етнополітична стабільність досліджуваного хронотопу базувалася на об'єднанні різних етнофорів, в умовах збільшення міжкультурних контактів, інтенсивної міжетнічної взаємодії і досить високого рівня етнічної конкуренції політичні актори етнічних груп артикулювали вимоги збереження і розвитку оригінальних етнокультурних традицій. Емпірика етнічних і культурних інтеракцій на західноукраїнських землях свідчила про існування етичного компонента міжетнічної взаємодії, який можна подати у вигляді етичного правила – «поступай з іншими так, як би ти хотів, щоб поступали з тобою». В соціально-політичному плані це правило проявлялося в толерантності – повазі й визнанні етнокультурних відмінностей, у сприйнятті етнокультурного багатоманіття. Натомість приклади відчуженості толерантності в міжетнічних відносинах створювали умови, які руйнували тодішню систему міжетнічних взаємин, призводили до етнічного насилля, використання фізичної сили для задоволення індивідуальних і групових інтересів і досягнення мети. Зокрема, це зростання радикальних тенденцій, в основі яких лежали не просто нетерпимість, а несприйняття «іншості», що призводило до деструктивних етнічних конфліктів. Тому в багатьох випадках толерантність та інтолерантність відігравали визначальну роль у практиці (не)насилля, в динаміці (дез)інтеграційних процесів. А от комунікативна успішність діалогу культур і етнічних груп значною мірою залежала від того, яким чином використовуватимуться/реалізовуватимуться ресурси толерантності, «етнічна близькість» груп та етнофорів – необхідна умова розвитку ефективних форм інтеграції в націю-державу.

Позаяк міжкультурне розуміння передбачає особливий варіант позиціонування себе в діалозі етнічних груп, специфічний спосіб ставлення до «своїх» і

«чужих», у цьому випадку образ «чужого» був соціальним конструктом. Суб'єкти етнополітичної сфери створювали його за допомогою різноманітних видів міжкультурного дискурсу і визначали не так реальними якостями, як функціями, які він може виконувати. Зокрема «чужий» виконував важливу роль у становленні етнічної ідентичності, але й був необхідним елементом, який дозволяв усталити внутрішній порядок і провести символічні кордони «свого» суспільства. А що культура міжетнічної взаємодії фіксувала й практику захисту етнополітичними акторами власних інтересів, яку (ре)транслявали етнічні еліти, то значна частина її соціального складника – інтелігенція здійснювала безпосередній вплив на коригування групових настроїв щодо «чужих».

**Узагальнення дослідження.** Загалом нами встановлено, що етнонаціональні взаємини та реалізацію державної політики у західноукраїнському регіоні ускладнюють висока етнонаціональна мозаїчність і етнонаціональна поліареальність; високий ступінь кризи української ідентичності, який збільшує ймовірність підтримки населенням маргінальних чи деструктивних щодо загальнодержавних інтересів політичних лозунгів; низький рівень компліментарності міжетнічних взаємин.

Оскільки всебічний історико-політологічний аналіз передбачав дослідження всіх складових етнополітичної системи держави та їхніх співвідношень, то стратегічно важливою стала реалізація принципу перехресного аналізу через дослідження впливу державної етнонаціональної політики Австрійської імперії та Габсбурзької монархії на політизацію етнічності і, навпаки, політизації етнічності на державну етнонаціональну політику. Адже через інерцію історичного політичного розвитку регіонів України у складі різних держав, реалії етнополітичної ситуації, основною метою сучасної етнопо-

літики має стати цілеспрямоване формування системи поєднань у взаєминах по лінії українська етнічна нація – етнонаціональні меншини, центр держави – регіони з особливими етнічними і політичними особливостями, етногеографічні регіони з одними характерними рисами – регіони з дещо відмінними рисами. Дослідження західноукраїнського регіону кінця XVIII – початку XX століть як мультиетнічного ландшафту дозволило простежити еволюцію оптимальних етнополітичних пропорцій і співвідношень у структурі державно-територіального устрою, а також забезпечення збалансованого впливу політичних партій і громадських організацій, формування національних ідей і політичних націй українців, поляків, євреїв, окремих імміграційних меншин, поглиблення культурної ідентичності у регіонах етнічного й конфесійного розмаїття.

#### Література

1. Великочий В.С. Студія про етнополітичні відносини в краю пограниччя / В.С. Великочий // Вісник Прикарпатського університету. Історія. – Вип. 18. – Івано-Франківськ, 2010. – С. 193–194.
2. Гон М.М. Західноукраїнські сюжети взаємодії іншостей Модерної доби / М.М. Гон // Панорама політологічних студій. – Рівне : РДГУ, 2008. – Вип. 1. – С. 212–215.
3. Євтух В. У пошуках спільного і відмінного в розвитку етнічних спільнот західноукраїнського регіону / В. Євтух // Науковий вісник Ужг. ун-ту. Серія: Політологія, соціологія, філософія. – Ужгород : В-во УжНУ «Говерла», 2008. – Вип. 9. – С. 301–302.
4. Жерноклеєв О.С. Український погляд на геополітику міждержавних і міжнаціональних взаємин в дуалістичній імперії / О.С. Жерноклеєв // Панорама політологічних студій. – Рівне : РДГУ, 2010. – № 4. – С. 197–199.
5. Кононов І.Ф. Етнічний аспект політичних процесів на західноукраїнських землях у 1867–1914 рр. / І.Ф. Кононов // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Політологія, соціологія, філософія. – Ужгород : В-во УжНУ «Говерла», 2010. – Вип. 14. – С. 260–262.

6. Монолатій І. Від контактів до співпраці : соціально-економічне становлення та культурний розвиток німців у Галичині (1772–1940). Частина I : Австрійський період – Західно-Українська Народна Республіка (1772–1923) / І. Монолатій. – Івано-Франківськ ; Коломия : Вік, 2002. – 228 с.

7. Монолатій І. Жити і давати жити іншим. Німецький дискурс західноукраїнської етнополітичної сфери : монографія / І. Монолатій. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2008. – 160 с.

8. Монолатій І. Особливості міжетнічних взаємин у західноукраїнському регіоні в Модерну добу : монографія / І. Монолатій. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2007. – 280 с.

9. Монолатій І. Разом, але майже окремо. Взаємодія етнополітичних акторів на західноукраїнських землях у 1867–1914 рр. : монографія / І. Монолатій. – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2010. – 736 с.

10. Monolatiј I. Sąsiadzy nieznanі: Wspólnoty etniczne Galicji Wschodniej w polityce Habsburgów / I. Monolatiј, M. Witenko. – Iwano-Frankowsk : Narodowy Uniwersytet Przykarpacki im. Wasyla Stefanyka; Instytut Historii i Politologii; Centrum Germanistyki Historycznej i Studiów Austriackich, 2007. – 148 s.

**Monolatiј I.S. WEST-UKRAINIAN REGION AS MULTIETHNICAL LANDSCAPE (AN ATTEMPT TO SUMMARIZE THE 10 YEARS STUDIES).** *The article summarizes the specifics of interethnic relations in the West-Ukrainian region, including ethnic and political evolution of optimal proportions and relationships in the construction of state-territorial structure, and to ensure a balanced influence of political parties and public organizations, the formation of national political ideas and Ukrainian nations, Poles, Jews, some immigrant minorities, the deepening of cultural identity in the region of ethnic and confessional diversity.*

**Keywords:** West-Ukrainian region, ethnic interaction, ethnic political actors.

**Монолатій І. С. ЗАПАДНОУКРАЇНСЬКИЙ РЕГІОН ЯК МУЛЬТИЕТНІЧНИЙ ЛАНДШАФТ (ПОПЫТКА**

**ВЫВОДОВ ДЕСЯТИГОДИЧНОГО ИССЛЕДОВАНИЯ).** *В статье подытожено специфику междеэтнических взаимоотношений в западноукраинском регионе, в т.ч. эволюцию оптимальных этнополитических пропорций и соотношений в структуре государственного-территориального устройства, а также обеспечение сбалансированного влияния политических партий и общественных организаций, формирования национальных идей и политических наций украинцев, поляков, евреев, отдельных иммиграционных меньшин, углубление культурной идентичности в регионе этнического и конфессионного разнообразия.*

**Ключевые слова:** западноукраинский регион, междеэтническое взаимодействие, этнические политические актеры.